

INTERSECT VOICES IN EUROPE -PROJEKTI / DIAKONISSALAITOS

Policy Brief: Intersektionaalisuus Suomen syrjinnänvastaisessa lainsäädännössä

– erityishuomio siirtolaistaustaisten
romaninaisten kokemuksissa

Kevät 2022

Diakonissa-
laitos

ISBN 978-952-9854-7

© Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö sr 2022

Teksti: Heidi Lempiö

Käännös: Marjaana Toiviainen

Valokuvat: Borislav Borisov

Taitto: Hilikka Hyvärinen / Hipateos Oy

Tämä selvitys on tuotettu *Intersect Voices in Europe* -nimisessä romaninaisten syrjinnän vastaisessa projektissa, joka on rahoitettu Euroopan Unionin perusoikeuksia, yhdenvertaisuutta ja kansalaisuutta koskevasta ohjelmasta (2014–2020). Selvityksen kirjoittajat vastaavat sen sisällöstä ja selvityksessä esitetyistä näkemyksistä. Euroopan komissio ei ole vastuussa selvityksen sisältämän tiedon käyttämisestä.

Co-funded by the Rights,
Equality and Citizenship (REC)
Programme of the European Union

Sisällys

I. Yhteenveto	4
<hr/>	
II. Mitä intersektionaalinen lähestymistapa syjinnänvastaiseen lainsäädäntöön tarkoittaa?	5
<hr/>	
III. Intersektionaalinen syrjintä eurooppalaisessa syjinnänvastaisessa lainsäädännössä ja oikeuskäytännössä	6
<hr/>	
IV. Intersektionaalista syrjintää koskeva sääntely Suomessa	8
<hr/>	
V. Siirtolaistaustaisten romaninaisten kokemuksia	11
<hr/>	
VI. Johtopäätökset ja suositukset	13
<hr/>	
Lähdeaineistoa	15
<hr/>	

Policy Brief: Intersektionaalisuus Suomen syrjinnänvastaisessa lainsäädännössä – erityishuomio siirtolaistaustaisten romaninaisten kokemuksissa

I. Yhteenveto

Intersektionaalisuuden käsite syrjinnän yhteydessä ei ole missään määrin uusi, mutta sitä on kuitenkin käytetty varsin harvoin kolmen Euroopan valtion – Italian, Suomen ja Romanian – lainsäädännössä, politiikkaohjelmissa ja oikeuskäytännössä. Tämä käy ilmi EU-rahoitteen *Intersect Voices in Europe* -projektin vertailevasta selvityksestä.

Intersektionaalinen perspektiivi viittaa tilanteeseen ja lähestymistapaan, jossa kaksi tai useampi syrjintäperuste ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa erottamattomalla tavalla ja tuottavat erityisiä, omaleimaisia syrjintäkokemuksia. Perinteisesti käytetty yksilolotteinen lähestymistapa on usein osoitettu ja osoittautunut riittämättömäksi ja toimimattomaksi näiden kokemusten käsittelemisessä.

Tällaista moniperusteiseksi kutsuttua syrjintää voidaan pitää laadullisesti erilaisena kuin vain yhden syyn perusteella tapahtuvaa syrjintää. Moniperusteisuus vaatii myös syvällistä ymmärrystä yhteiskunnan valtarakenteista ja etuoikeuksien jakautumisesta.

Vertailevaa oikeudellista analyysiä varten tutkittiin moniperusteisuutta koskevia käytäntöjä eri puolilla Eurooppaa ja perusteellisemmin mainituissa kolmessa valtiossa. Sen perusteella todettiin, että vaikka muodollisissa laeissa ei vielä puhuta eksplisiittisesti intersektionaalisuudesta, sen sisällyttämistä syrjinnänvastaisiin politiikkaohjelmiin pyritään jatkuvasti lisäämään, ja moniperusteisuutta huomioidaan edunvalvonnassa ja vaikuttamistyössä lisääntyvästi, jotta näkökulmaa sovellettaisiin

asianmukaisesti ligitaatiossa sekä mahdollisissa lainsäädäntöuudistuksissa. Eteneminen on kuitenkin edelleen varsin hidasta. Vaikka joitakin yrityksiä moniperusteisuuden sääntelemiseen voidaan tunnistaa, yksikään niistä ei ole toistaiseksi toteutunut.

Selvityksessä ei myöskään tunnistettu yhdestäkään kolmesta maasta oikeuden päätöstä, joka nimenomaisesti tuomitsi intersektionaalisen syrjinnän. Toistaiseksi progressiivisin on ollut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen soveltama lähestymistapa, olkoonkin, ettei senkään ratkaisuisia käytetä eksplisiittisesti sanaa moniperusteinen tai intersektionaalinen syrjintä.

Projektissa kerättiin myös siirtolaistaustaisten romaninaisten kokemuksia. Monet heistä kertovat samankaltaisia tarinoita rakenteellisesta ja toistuvasta syrjinnästä, mutta tapauksia ei ole viety eteenpäin viranomaistalolle, mm. tiedon ja resurssien puutteiden sekä syrjivien rakenteiden vuoksi.

Yhteenvetona voidaan todeta, että tarvitaan:

- lisää voimavaroja sekä vaikuttamistyöhön että haavoittuvimmassa asemassa olevien syrjinnän uhrien tavoittamiseen, jotta he voivat hakea hyvitystä ja oikeutta
- lisää koulutusta ja tietoisuuden lisäämistä eri ammattilaisten keskuudessa, jotta intersektionaalinen lähestymistapa syrjintään tulee syvällisesti ymmärretyksi, säädellyksi ja sanktoiduksi niin, että askeleita kohti aitoa yhdenvertaisuutta otetaan aktiivisesti.

II. Mitä intersektionaalinen lähestymistapa syrjinnänvastaiseen lainsäädäntöön tarkoittaa?

Kuten vertaileva analyysi osoitti, syrjintää on perinteisesti syrjinnän vastaisessa lainsäädännössä, oikeuskäytännössä ja politiikkaohjelmissa lähestytty yksilolotteisesta ja jakautuneesta näkökulmasta, lähtien siitä oletuksesta, että henkilöä voidaan syrjiä yhdestä syyistä kerrallaan. Siten myös syrjinnän torjumisen ratkaisumallit on suunniteltu käsittelemään kutakin perustetta erikseen.

Yhteiskunnallisesti on kuitenkin tunnustettu, että ihmiset voivat kuulua useampaan kuin yhteen vähemmistöön tai syrjittyyn ryhmään ja siten kohdata monitahoista ja mahdollisesti ainutlaatuista syrjintää, jota ei voida selittää ainoastaan yhden syrjintäperusteen kautta. Voidaan oikeutetusti väittää, että syrjinnän vaarassa oleviin ryhmiin kuuluminen usein kasautuu, erityisesti sellaisilla eri etnisillä vähemmistöillä tai maahanmuuttajataustaisilla ryhmillä, joilla on alempi sosioekonominen tausta. Näin ollen yksilolotteinen lähestymistapa on usein riittämätön ja toimimaton syrjintäkokemusten käsittelemiseen. Jotta ongelmaa ja eri taustoista tulevien ihmisten ainutlaatuisia kokemuksia syrjinnästä voitaisiin käsitellä paremmin, käyttöön on ehdotettu termejä kuten moniperusteinen, moninkertainen, kumuloituva ja intersektionaalinen syrjintä. Nämä käsitteet eivät ole täysin vakiintuneita, ja ne ovat osittain myös päällekkäisiä.

Käsitettä intersektionaalisuus käytettiin ensimmäisen kerran 1980-luvun lopussa

Kimberle Crenshaw esitteli termin *intersektionaalisuus* ensimmäisen kerran vuonna 1989 osana womanistista (mustaa feminististä) kritiikkiään perinteistä syrjinnän vastaista oppirakennelmaa kohtaan. Musta, feministinen liikehdintä korosti sitä kuinka feminismi oli, valitettavasti, ymmärretty homogeenisena ja valkoisen essentialistisena liikkeenä, joka sivuutti BIPOC-naisten sekä muiden vähemmistöjen kokemukset ja äänen. Tämän lisäksi intersektionaalisuuden konseptia käytettiin kriittisessä oikeustieteessä ja kriittisessä rotuteoriassa. Vuosien ja vuosikymmenten myötä käsite on otettu käyttöön myös lukuisilla muilla aloilla.

Moniolotteiset ongelmat vaativat perusteellisia ratkaisuja

Useimmat moniperusteisuutta tarkastelevat tutkijat pitävät intersektionaalisuutta parhaana

lähestymistapana, kun käsitellään syrjintää vähemmistöjen vähemmistöjen näkökulmasta ja etsitään ratkaisukeinoja noihin tilanteisiin sekä rakenteisiin. Intersektionaalisuus kuvaa tilannetta, jossa kaksi tai useampi syrjintäperuste ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa erottamattomalla tavalla ja tuottavat omaleimaisia ja erityisiä kokemuksia syrjinnästä. Tällaista syrjintää voidaan kiistatta pitää laadullisesti erilaisena kuin yhden syyn perusteella tapahtuvaa syrjintää. Moniperusteisuus edellyttää myös syvällistä ymmärrystä yhteiskunnallisista valtarakenteista ja etuoikeuksien jakautumisesta. Intersektionaalinen lähestymistapa vaatii siis laajempaa yhteiskunnan tarkastelua kuin keskittyminen yhteen yksittäiseen syrjintätilanteeseen tai syyhyn. Se voi myös tehdä näkyväksi syrjintäkokemuksia, joita ei muuten huomattaisi: esimerkiksi vammaiset naiset voivat kokea erilaisia syrjinnän muotoja (joissa sekä vamma että sukupuoli linkittyvät toisiinsa), kuin mitä vammaiset miehet kohtaavat. Sama huomio voidaan tehdä vaikkapa LHBTIQ+ -yhteisöön kuuluvan muslimin kokemuksista verrattuna cis-sukupuoliseen heteroseksuaaliseen muslimiin. Intersektionaalisissa analyyseissä tulee syrjintätilanteita arvioitaessa ottaa huomioon vallitseva homo- ja transfobia sekä seksismi. Täten intersektionaalista lähestymistapaa kiistatta tarvitaan yhteiskunnallisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen lähestymistapa romaneja koskevassa oikeuskäytännössä ei tarkalleen ottaen ole käsitellyt intersektionaalista syrjintää, mutta tuomioistuin on ottanut huomioon romanien laajemman yhteiskunnallisen tilanteen sen sijaan että se olisi keskittynyt vain yhteen syrjintätapaukseen tai -perusteeseen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on useaan otteeseen todennut, että romanit ovat vakavalla tavalla heikommassa asemassa oleva ryhmä Euroopassa ja tarvitsevat siksi erityistä suojelua. (Esimerkiksi *D.H. ja muut vs. Tšekin tasavalta*, *Chapman vs. Yhdistynyt kuningaskunta*, *Jansen vs. Norja*, *Hirtu ja muut vs. Ranska*). Syrjintätilanteen arvioinnissa intersektionaalinen lähestymistapa vaatii romaniyhteisöjen ja yksilöiden kokonaiskuvan tarkastelua ja kaikkien tilanteeseen vaikuttavien eri tekijöiden huomioon ottamista.

III. Intersektionaalinen syrjintä eurooppalaisessa syrjinnän-vastaisessa lainsäädännössä ja oikeuskäytännössä

Intersektionaalisuus pääosin puuttuu juridisesta viitekehyksestä

Kuten jäsenvaltioiden lainsäädännössä, myöskään EU:n syrjinnän vastaisessa lainsäädännössä intersektionaalista syrjintää ei eksplisiittisesti määritellä tai rajoiteta. Viime vuosina mielenkiinto ja tahtotila moniperusteisuuteen vetoamiseen on kuitenkin lisääntynyt. Esimerkiksi Euroopan rasismin vastainen verkosto (The European Network Against Racism) kehotti lainsäätäjiä ottamaan intersektionaalisen lähestymistavan käyttöön, ainakin viidestä syystä:

- 1) jotta syrjinnän todellisuutta ymmärrettäisiin paremmin;
- 2) jotta moninkertaisen marginalisaation vakavuus tunnistettaisiin
- 3) jotta suunniteltaisiin parempia tasa-arvoa edistäviä politiikkatoimia, sillä intersektionaalisen lähestymistavan käyttäminen johtaa paremmin kohdennettuihin ja tehokkaampiin politiikkatoimiin ja siten ne parantavat mielekkäällä tavalla syrjittyjen ihmisten kokonaistilannetta;
- 4) jotta rakennetaan vahva perusta solidaarisuudelle;
- 5) jotta saavutetaan täysi yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.

EU:ssa pääasialliset intersektionaalisuutta koskevat keskustelut liittyvät siihen, voisiko ja pitäisikö risteävää syrjintää käsitellä erilaisena syrjinnän muotona jo olemassa olevan syrjinnänvastaisen oikeuden viitekehyksessä. Tämänhetkinen lainsäädäntö pitää sisällään ja kattaa välittömän ja välillisen syrjinnän, ohjeen ja käskyn syrjiä – sekä EU:n tuomioistuimen ratkaisukäytännön perusteella myös läheissyrjinnän. Intersektionaalista lähestymistapaa kohtaan on kuitenkin esitetty kritiikkiä esimerkiksi siksi, että sitä on pidetty monimutkaisena ja toisaalta vaikeana ottaa konkreettisesti käyttöön.

On kuitenkin paikallaan mainita, että vaikka intersektionaalisuus ei ole eksplisiittisesti osa EU-lainsäädäntöä, moniperusteinen lähestymistapa huomioidaan kahdessa syrjinnän vastaisessa direktiivissä: etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun direktiivissä (2000/43/EY) ja yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa

koskevia yleisiä puitteita käsittelevässä direktiivissä (2000/78/EY). Molemmista niistä huomioidaan sekä moniperusteinen syrjintä että se, kuinka se koskettaa usein naisia.

Kohti kokonaisvaltaisempaa lähestymistapaa uudessa eu:n syrjinnän vastaisessa lainsäädännössä

EU:n syrjintää koskevaa lainsäädäntöä arvioidaan parhaillaan, ja viimeisimmässä neuvoston direktiiviluonnoksessa koskien yhdenvertaista kohtelua uskonnosta tai vakaumuksesta, vammaisuudesta, iästä tai sukupuolisesta suuntautumisesta riippumatta, moniperusteisen syrjinnän käsite on mukana johdannossa. Luonnos sisältää maininnan:

”Moniperusteinen syrjintä olisi tunnustettava, jotta voidaan ottaa huomioon syrjintätapausten moninaisuus ja parantaa moniperusteisen syrjinnän uhrien suojelua.”

Intersektionaalinen lähestymistapa syrjintään on huomioitu myös Euroopan parlamentin päätöslauselmissa koskien vammaisia naisia, naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja romaninaisia. Näissä päätöslauselmissa on mainittu, että moniperusteinen syrjintä on teon moitittavuutta lisäävä tekijä. Tämän lisäksi EU:n uuteen sukupuolten tasa-arvostrategiaan 2020–2025 sisältyy intersektionaalisuus horisontaalisena, implementoinnin läpäisevänä periaatteena.

Euroopan unionin tuomioistuin lähestymistavaltaan varautunut

Sitä vastoin Euroopan tuomioistuin on ollut erittäin varovainen suhtautumisessaan tapauksiin, jotka ovat sisältäneet intersektionaalista syrjintää. Parrisin tapauksessa tuomioistuin jätti huomiotta julkisasiamies Kokottin ehdotuksen tapauksen sisältämästä moniperusteisesta syrjinnästä, joka koski seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvaa välillistä syrjintää ja suoraa ikään perustuvaa syrjintää. Myös kaksi oikeustapausta, jotka koskivat päähuivien käyttöä työssä – tapaukset Achbita ja Bougnaoui

– ovat saaneet osakseen laajaa kritiikkiä, koska niissä ei ole käsitelty intersektionaalista syrjintää siitä huolimatta, että islamilainen huivi on edelleen näkyvä ilmaus toimijuudesta, johon kohdistuu moniperusteista syrjintää uskonnon, sukupuolen ja etnisyyden perusteella. Myös monet muut Euroopan tuomioistuimissa käsitellyt syrjintäasiat ovat pitäneet sisällään moniperusteista syrjintää, mutta tuomarit eivät ole tehneet minkäänlaista intersektionaalista analyysia tai edes maininneet moniperusteista syrjintää.

Intersektionaalisuus Euroopan neuvostossa

Euroopan neuvostossa, joka on demokratiaa, oikeusvaltiota ja ihmisoikeuksia edistävä toimija, jäsenvaltiot ovat sopineet useista yleissopimuksista, jotka ovat tärkeitä myös syrjinnän torjunnan kannalta. Moniperusteista tai intersektionaalista syrjintää ei mainita muodollisissa lakiteksteissä sellaisenaan, mutta esimerkiksi niin kutsuttu Istanbulin sopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta sisältää perustemuistion, jossa mainitaan:

”On tärkeää huomioida, että naiset kokevat usein moniperusteista syrjintää – kuten saattaa olla vammaisten naisten kohdalla ja/tai naisten, jotka kuuluvat etnisiin vähemmistöihin.”

Euroopan neuvoston ministerikomitea on hyväksynyt useita suosituksia, joihin sisältyy erityisiä osioita moniperusteisesta syrjinnästä. Ensimmäisenä mainittava on sukupuoltenvälistä tasa-arvoa käsitteleviä standardeja ja mekanismeja koskeva suositus (CM/Rec (2007) 17), jossa mainitaan, että on olemassa tiettyjä haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä, jotka ovat usein syrjinnän uhreja joko yhdestä syystä tai monenlaisen syrjinnän muodossa samanaikaisesti. Suosituksessa kehoitettiin jäsenvaltioita ottamaan käyttöön ja implementoimaan konkreettisesti positiivisia toimia, joilla moniperusteista syrjintää voidaan torjua ja ennaltaehkäistä, jotta yhdenvertaisuutta voidaan aidosti tavoitella. Myös suosituksessa koskien seksuaalista suuntautumista ja sukupuoli-identiteettiä (suositus CM/Rec (2010) 5) todetaan, että jäsenvaltioiden tulisi ”varmistaa, että niiden kansalliset säännökset, jotka kieltävät ja ehkäisevät syrjintää, suojelevat myös moniperusteiselta syrjinnältä”. Nuorten henkilöiden oikeuksien toteutumisen suosituksessa (suositus CM/Rec (2016) 7) todetaan, että jäsenvaltioiden tulee huomioida nuorten ihmisten kohtaamat syrjivät rakenteet ja toimintatavat sekä kiinnittää erityishuomiota identiteettien monimuotoisuuteen ja syrjinnän intersektionaaliseen luonteeseen.

Euroopan ihmisoikeussopimus kieltää syrjinnän, mutta muiden oikeudellisten tekstien tavoin se ei sisällä mainintoja intersektionaalisuudesta tai moniperusteisesta syrjinnästä. Euroopan

ihmisoikeustuomioistuimen tulkinta sopimuksesta on ollut dynaamista oikeuskäytännön soveltamista nykytilanteen valossa, eikä se ole ollut yhtä varovainen kuin Euroopan unionin tuomioistuin. Siitä huolimatta tapauksia, joissa käsitellään moniperusteista tai intersektionaalista syrjintää, on edelleen varsin vähän.

Tuomioistuin näyttää tunnustavan intersektionaalisen syrjinnän ilmiönä ja ottaa selvästi huomioon moniperusteisen lähestymistavan – vaikkei käytäkään termejä moniperusteinen tai intersektionaalinen syrjintä. Tunnetuimmat tapaukset koskivat romaninaisten sterilointia Slovakiassa ja seksityöläisnaisen asiatonta kohtelua Espanjassa. Jälkimmäisessä tuomioistuimien totesi syrjintäkiellon rikkomisen, koska kansalliset tuomioistuimet eivät olleet ottaneet huomioon valittajan erityistä haavoittuvuutta, joka liittyy hänen asemaansa prostituoituna työskentelevänä afrikkalaisena naisena – ja näin ollen tuomioistuimen lähestymistapa oli käytännössä intersektionaalinen, vaikkei moniperusteisuutta eksplisiittisesti mainittu. Myös tapaus Carvalho Pinto de Sousa Morais vastaan Portugali on relevantti tässä yhteydessä, koska se koski lähes 50 prosenttia pienemmän korvauksen maksamista lääketieteellisestä laiminlyönnistä iäkkäälle naiselle kuin miehelle, vaikka molemmat olivat kärsineet vastaavankaltaisia vammoja sukuelinten leikkausten vuoksi.

IV. Intersektionaalista syrjintää koskeva sääntely Suomessa

Suojausjärjestelmä syrjintää vastaan on pirstaleinen

Suomen syrjinnän kieltävä lainsäädäntö on verrattain laaja ja monikerroksinen. Syrjintä on ensinnäkin kiellettyä perustuslaissa, joka sisältää syrjintäperusteiden listan avoimessa muodossa, mikä mahdollistaa syrjinnän määrittelyn myös muilla kuin erikseen mainituilla perusteilla, esimerkiksi sosioekonomisen aseman perusteella. Tämän lisäksi syrjintä on säädetty rangaistavaksi rikoslaissa, joka sisältää maininnan syrjinnästä ja työsyrynnästä, joista voidaan tuomita sakkoon tai enintään 6 kuukaudeksi vankeuteen. Rikoksen toteaminen edellyttää kuitenkin vahvoja todisteita, ja todistustaakka on syyttäjällä. Rikoslakiin sisältyy myös säädös rangaistuksen koventamisperusteista, mikäli rikos on tehty etnisyyteen, ihonväriin, kansallisuuteen, uskontoon, vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuvasta vaikuttimesta (nk. vihamotivaatio). Sukupuolta ei ole mainittu tuossa listassa, mutta eduskunnassa käsitellään parhaillaan muutosehdotusta (HE 7/2021) sen sisällyttämiseksi luetteloon. Lisäksi nk. tasa-arvolaki kieltää sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän. Sen – sekä uudemman yhdenvertaisuuslain – sisältämä syrjintäperusteiden lista on perustuslain sisältämän luettelon tavoin avoin.

Nämä lait sisältävät määritelmät välittömästä ja välillisestä syrjinnästä sekä kohtuullisten mukautusten epäamisestä vammaisilta henkilöiltä, ja maininnan siitä, että kehoitus tai käsky syrjiä katsotaan myös syrjinnäksi. Niissä puututaan myös syrjiviin työpaikkailmoituksiin sekä häirintään. Laissa on lisäksi asetettu velvoite kaikille julkisille viranomaisille ja työnantajille, joilla on yli 30 työntekijää, edistää aktiivisesti ja suunnitelmallisesti yhdenvertaisuutta ja tehdä sitä varten yhdenvertaisuussuunnitelma. Lain soveltamisala on laaja; ainoastaan uskonnonharjoittaminen sekä yksityis- ja perhe-elämän piiri ovat rajattu sen ulkopuolelle.

Yhdenvertaisuuslainsäädännössä sovelletaan ns. käännettyä todistustaakkaa, jossa uhrin sijasta vastapuolen on syrjintäoletus kumotakseen osoitettava, että kieltä ei ole rikottu. Syrjintä voi perustua faktoihin tai tulkintoihin, eikä siihen tarvitse liittyä intentitiota syrjiä. Vaikka näiden lakien suoma yhdenvertaisuuden turva on varsin laaja-alainen, järjestelmää on kritisoitu uhrin näkökulmasta monimutkaiseksi, koska hyivitykset jakautuvat eri lakien puitteisiin. Tämän lisäksi neuvontaa, tukea ja lainvalvontaa tarjoavia tahoja on

useita ja niiden mandaatit ovat rajallisia. Yleisesti sanottuna voidaan todeta, että syrjinnältä suojaava järjestelmä Suomessa on pirstaleinen.

Syrjinnän vastaisia toimielimiä ja niiden mandaatteja on lukuisia, mikä voi hämmentää uhria

Syrjintätapauksissa on mahdollista kääntyä yleisten viranomaisten puoleen, kuten ottaa yhteyttä poliisiin tai eduskunnan oikeusasiamieheen sekä oikeuskansleriin, jotka valvovat julkisten virkamiesten toimintaa. Tämän lisäksi Suomessa on kolme erityistä syrjinnän vastaista toimielintä. Tasa-arvovaltuutetun toimialaan kuuluu käsitellä syrjintää sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella, ja yhdenvertaisuusvaltuutettu toimii muiden syrjintäperusteiden ollessa kyseessä. Molemmat tarjoavat tukea ja neuvontaa uhreille, antavat lausuntoja ja suosituksia sekä neuvottelevat sovintosopimuksista osapuolten välillä.

Kolmas toimielin on yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta, joka on riippumaton hallinnollis-oikeudellinen oikeusturvaelin, joka valvoo yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolain noudattamista yksityisessä toiminnassa sekä julkisessa hallinto- ja liiketoiminnassa. Sille voi tehdä hakemuksen, jonka käsittely on maksutonta, mutta jonka johdosta lautakunta ei voi määrätä uhrille maksettavaksi mitään korvauksia. Jos syrjintä on tapahtunut sukupuolen perusteella, voi hakemuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle tehdä tasa-arvovaltuutettu tai työmarkkinoiden keskusjärjestö, mikäli kyseessä on työelämässä tapahtunut syrjintä. Käytännössä se ei ole käsitelty sukupuoliin liittyvää syrjintää, vaan nuo tapaukset on tuotu yleisten tuomioistuimien käsiteltäväksi. Yleisillä tuomioistuimilla on laajemmat valtuudet lakien soveltamisessa ja korvauksien määräämisessä, mutta prosessiin voi liittyä kuluja, ja tapauksien käsittelyajat ovat usein pitkiä.

Tasa-arvovaltuutettu on toimivaltainen käsittelemään työelämässä tapahtuvaa sukupuoliin, sukupuoli-identiteettiin tai -ilmaisuun perustuvaa syrjintää, mutta yhdenvertaisuusvaltuutetulla ei ole samanlaista toimivaltuutta muiden syrjintäperusteiden osalta. Ne kuuluvat sen sijaan työsuojeluviranomaisille. Tämä johtuu työmarkkinajärjestöjen vahvasta kannasta asiassa. Moniperustaisen syrjinnän tapaukset (mukaan lukien silloin, kun yhtenä syrjintäperusteena on sukupuoli, sukupuoli-identiteetti tai -ilmaisu) kuuluvat

yhdenvertaisuusvaltuutetun toimivaltaan, paitsi jos syrjintä on tapahtunut työelämässä. Tällöin toimivalta on työsuojeluviranomaisella, eli Aluehallintovirastoilla, joka käsittelee myös rekrytointisyrjintää.

Syrjinnän vastaisessa lainsäädännössä ei eksplisiittisesti mainita moniperusteista syrjintää, mutta intersektionaalinen lähestymistapa on huomioitu yhdenvertaisuuslain valmistelutyössä. Kysymys intersektionaalisuudesta koskee pääasiassa tasa-arvovaltuutetun ja yhdenvertaisuusvaltuutetun välistä toimivallan jakoa. Vuoden 2014 yhdenvertaisuuslain perusteluissa todettiin, että jos henkilöä syrjitään eri syistä, on yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävänä käsitellä asiaa myös silloin, kun yksi syy on sukupuoli. Syrjinnän uhrin näkökulmasta voi olla varsin haastavaa tunnistaa, kuinka ja minkä viranomaisen kanssa hänen tulisi käsitellä tapaustaan.

Intersektionaalista syrjintää koskevaa oikeuskäytäntöä on edelleen niukasti

Syrjintää koskevien oikeustapausten ja ratkaisujen määrä on noussut hitaasti viimeisen 15 vuoden aikana, mikä on havaittavissa kansallisessa syrjinnän seurantajärjestelmässä, jota oikeusministeriö koordinoi. Vuonna 2020 julkaistussa syrjintää käsittelevässä

aineistossa, joka koski yhdenvertaisuuslain alle sijoittuvaa oikeuskäytäntöä vuosina 2015–2018, moniperusteista ja intersektionaalista syrjintää koskevat maininnat olivat erittäin harvinaisia. Vain yhteensä neljässä tapauksessa kantaja oli ottanut esiin moniperusteisen syrjinnän, mutta vain kahdessa noista tapauksista nämä väitteet oli osittain hyväksytty. Muissa kahdessa tapauksessa oikeus katsoi, etteivät vastaajat olleet tietoisia kyseisistä ominaisuuksista, joten kanteet syrjinnästä hylättiin.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta on antanut yhden moniperusteista syrjintää koskevan ratkaisun, joka koski pankin käyttämää automaattista päätöksentekoa / algoritmiä luottohakemusten käsittelyssä.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun tilastot kertovat, että useimmiten syrjintä perustuu joko etniseen alkuperään tai vammaisuuteen. Vuosikertomuksessaan 2019 yhdenvertaisuusvaltuutettu käytti intersektionaalista lähestymistapaa eksplisiittisesti käsitellessään julkista keskustelua musliminaisten oikeudesta käyttää burkinia uimahalleissa. Valtuutettu lausui vuosikertomuksessa, että burkinien kieltäminen uima-altaissa voi johtaa kiellettyyn syrjintään, koska menettelytapa kohdistuu vain tietyn uskonnollisen ja/ tai etnisen taustan omaaviin naisiin.

Intersektionaalisuutta tulisi ymmärtää paremmin

Suomessa, kuten muissakin EU-maissa, intersektionaalisen lähestymistavan ja moniperusteisuuden aito ymmärtäminen ja tunnustaminen on vasta viime vuosina käynnistynyt. Oikeusministeriö on julkaissut moniperusteista syrjintää käsittelevän policy briefin vuonna 2019, ja siinä painotetaan intersektionaalisuuden parempaa tunnistamista ja ymmärtämistä, koska tätä näkökulmaa koskeva tiedostaminen on keskeistä syrjinnän torjumisessa. Merkittävä korostus on, että monet haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät voivat kokea syrjintää nimenomaan moniin perusteisiin liittyen, ja usein yksi niistä on sukupuoli.

Yhdenvertaisuuslain täytäntöönpanoa arvioivassa raportissa on todettu, että eri perusteiden tapahtuvasta syrjinnästä raportoidaan ja tapauksia käsitellään eri laillisilla kanavilla pitkin, mikä johtaa eroihin oikeussuojassa ja oikeussuojakeinoissa. Raportti käsitteli moniperusteista syrjintää ja intersektionaalisuutta huomauttaen, että moniperusteisen syrjinnän oikeudellinen arviointi voi olla haastavaa, koska suojan taso syrjintää vastaan, asiaa koskevien säännösten soveltaminen sekä oikeuskeinot ja seuraamukset voivat vaihdella syrjintäperusteen mukaan. Tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain edellyttämä vertailukelpoisen tilanteen määrittäminen voi olla vaikeaa monikerätäisen tai moniperusteisen syrjinnän ollessa kyseessä. Jos todellista vertailukelpoista, sovellettavissa olevaa tilannetta ei ole, on yhdenvertaisuuslain valmistelutyössä selostettu, että arviointi voi perustua

olettamukseen siitä, mikä olisi oikeudenmukaista kohtelua tällaisessa tilanteessa. Käytännössä tällainen arviointi voi olla monimutkaista ja sattumanvaraista.

Relevanttien politiikkaohjelmien näkökulmasta katsottuna, intersektionaalinen painopiste on sisällytetty hallituksen (sukupuoltenvälistä tasa-arvoa koskevaan) tasa-arvo-ohjelmaan 2020–2023 sekä rasismien ja syrjinnän vastaisen sekä hyvien väestösuhteiden toimintaohjelmaan 2020–2023. Molemmista vaaditaan moniperusteisen ja intersektionaalisen syrjinnän parempaa ymmärtämistä ja tunnistamista.

Mitä tutkimustietoon tulee, kolme Suomessa tehtyä tutkimusta käsittelevät relevantilla tavalla syrjinnän risteäviä, intersektionaalisia näkökohtia. Ensimmäinen niistä on vuonna 2014 tehty tutkimus, jossa tarkastellaan vähemmistöryhmiin kuuluvien iäkkäiden ihmisten syrjintää sosiaali- ja terveyspalvelujen saannissa. Toinen on vuodelta 2017 ja käsittelee vähemmistöjen vähemmistöjen kohtaamaa moniperusteista syrjintää vammaisten saamelaisten tai HLBTIQ+-yhteisöön kuuluvien saamelaisten kokemusten näkökulmasta. Viimeisin, kolmas tutkimus on vuodelta 2017 ja käsittelee seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten kokemaa moniperusteista syrjintää.

On selvää, että tarvitsemme lisää tietoa syrjinnän eri muodoista, joita ihmiset kohtaavat – erityisesti useisiin eri vähemmistöryhmiin ja haavoittuvassa asemassa oleviin yhteisöihin kuuluvien ihmisten näkökulmasta.

V. Siirtolaistaustaisten romaninaisten kokemuksia

Suomessa laaditun Kansallisen romanipoliittisen ohjelman 2018–2022 mukaan romanit ovat perinteinen kielellinen ja kulttuurinen vähemmistö, joka on asunut Suomessa yli 500 vuotta. Romanien lukumäärän Suomessa arvioidaan olevan noin 10 000, ja lisäksi muutama tuhat tuohon samaan, suomenkieliseen tai suomalaistaustaiseen romanivähemmistöön kuuluvaa ihmistä asuu Ruotsissa. Tämän lisäksi Suomeen on asettunut asumaan tilapäisesti tai pysyvästi itäeurooppalaista alkuperää olevia, sikäläisiin romanivähemmistöihin kuuluvia ihmisiä, kuten bulgarialaisia ja romanialaisia romaneja. Romanipoliittisella ohjelmalla pyritään parantamaan kaikkien Suomessa elävien romanivähemmistöihin kuuluvien ihmisten oikeuksia ja asemaa.

Ohjelmassa todetaan, että valitettavasti paraskaan lainsäädäntö tai myönteiset integraatiopyrkimykset eivät yksin takaa todellista yhdenvertaisuutta. Romaneihin kohdistuva syrjintä ja ennakkoluulot ovat Suomessa jatkuva ongelma, erityisesti asunnon ja työnhaun yhteydessä. Myös vihapuhe ja romaneihin kohdistuvat rikokset näyttävät lisääntyneen viime vuosina. Romaniyhteisöjen keskuudessa on myös paljon elettyjä kokemuksia mikroaggressioista, normatiivisista ennakkoluuloista sekä toiseuttamisen eri muodoista ja rodullistamisesta. Ainoana myönteisenä kehityksenä voidaan nähdä se, että suomalaiset romanit ovat tietoisempia oikeuksistaan ja vievät syrjintätapauksia useammin viranomaisten tietoisuuteen sekä käyttävät oikeussuojakeinoja hakeakseen hyvitystä syrjintää kohdatessaan.

Intersektionaalinen lähestymistapa on kuitenkin puuttunut romanien kokemaa syrjintää käsittelevistä viranomaispäätöksistä silloinkin, kun sitä olisi selkeästi voitu ainakin harkita. Esimerkiksi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaan viety tapaus vuodelta 2006 koski romaninaisten syrjintää heidän asioidessaan vaatekaupassa. Tapauksen yksityiskohdista käy ilmi, että kaupan omistajan syrjivä asenne ja toimintatavat kohdistuivat erityisesti romaninaisiin heidän käyttämiensä perinteisten asujen vuoksi. Sukupuolinäkökulmaa ei kuitenkaan otettu tapauksessa millään tavalla huomioon, vaan syrjintä todettiin tapahtuneen yksinomaan etnisen alkuperän perusteella.

Suomessa asuvat siirtolaistaustaiset romanit kohtaavat monimuotoista syrjintää, mutta he tekevät asiasta valituksia viranomaisille erittäin harvoin. Heidänkin keskuudessaan romaninaiset ja sukupuolivähemmistöt ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Raportit, joita eri ihmisoikeusjärjestöt ovat julkaisseet, sisältävät dokumentaatiota siirtolaistaustaisten romanien kohtaamista häirintätapauksista, vihapuheesta, julkisista tiloista ulos ajamisesta perusteetta, etnisestä profiloinnista, pysäyttämisestä ja jopa pidätyksistä ilman, että kohteet ovat ymmärtäneet syitä ja perusteluja.

Siirtolaistaustaisten romaninaisten kokemuksiin Suomessa sisältyy moniperusteisen syrjinnän elementtejä erityisesti mitä tulee ala-arvoisiin asuinolosuhteisiin, rajallisiin mahdollisuuksiin työmarkkinoilla sekä vähäisiin koulutusmahdollisuuksiin. Myös yhteiskunnalliseen toimintaan ja toimijuuteen on hyvin vähän mahdollisuuksia. Perusterveydenhuollon ja sosiaalipalvelujen saatavuudessa on merkittävästi esteitä. Onkin selvää, että kansallista romanipoliittikkaa tulisi toteuttaa tehokkaammin ja paremmin siirtolais- taustaisten romanien ja paikallisia kieliä osaamattomien kohdalla.

Siirtolaistaustaisia romaninaisia koskeva julkinen keskustelu kehystetään erittäin usein rikollisuuteen liittyvillä teemoilla – tämä puhetapa voi liittyä heidän työhönsä, tuloihinsa, toimeentuloonsa ja asumiseen. Romanivastainen toiminta ja vihapuhe ovat hyvin yleisiä, ja niihin liittyy paljon stereotyyppioita ja perättömiä huhuja. Maahanmuuttajataustaisten romanien arki Suomen kaupungeissa ja kunnissa on täynnä epävarmuuksia ja haavoittuvuutta katutyön, prekaarisuuden ja monissa tapauksissa myös köyhyyden vuoksi. Representaatiot, stereotyyppiat ja mediadiskurssit vahvistavat näitä rakenteita. Mikroaggressiot ovat jatkuvia ja rakenteellisia.

Syrjäytyminen, rasismi ja syrjintä vaikuttavat suhteettoman paljon romanivähemmistön sisäisiin vähemmistöihin, kun taas heidän ihmisoikeus- loukkauksiinsa puuttuvat erityiset toimet ovat melko rajallisia. Monet siirtolaistaustaiset romaninaiset ovat kansallisen sairausvakuutuksen ulkopuolella kotimaissaan, mikä tarkoittaa, etteivät he voi

saada eurooppalaista sairaanhoitokorttia – ja ovat siten oikeutettuja terveyspalveluihin EU:n sisällä (Suomi mukaan lukien) vain hätätapauksissa. Kaikilla rekisteröitymättömillä ei-kansalaisilla on oikeus kiireellisiin sote-palveluihin, alaikäisillä (alle 18-vuotiailla) ja raskaana olevilla on oikeus laajempiin terveyspalveluihin.

Suuri osa siirtolaistaustaisista romaneista ei ole myöskään rekisteröitynyt asukkaiksi suomalaisiin kuntiin, joten he jäävät kansallisen hyvinvointi-järjestelmän ja sosiaalisen asuntopolitiikan ulkopuolelle. Kuntapaikan puute ja mahdollisuus saada virallista työtä vahvistavat toisiaan: maahanmuuttajaromanit eivät voi rekisteröityä, jos he eivät pysty osoittamaan riittäviä tuloja, mutta samalla heillä on vaikeuksia saada työtä ilman todistusta asumisesta Suomessa. Tämän sekä muiden syrjivien rakenteiden vuoksi suurimmalla osalla siirtolaistaustaisista romaninaisista on vaikeuksia

saada työtä Suomen virallisilla työmarkkinoilla. Yleensä he hankkivat toimeentulonsa muilla, erilaisilla keinoilla, kuten myymällä lehtiä kadulla, lyhytaikaisista työsuhteista, keräämällä panttipulloja tai kerjäämällä. Asunnon puuttuminen rajoittaa useiden heistä mahdollisuuksia täyttää jokapäiväisiä perustarpeita, kuten laittaa ruokaa tai säilyttää tavaroitaan. Asunnottomuus myös altistaa siirtolaistaustaisia romanivähemmistöjä turvattomuudelle ja väkivallan uhkalle.

EU:n ”liikkuviin kansalaisiin” liittyvät paikalliset politiikkaohjelmat ja erityisesti niiden konkreettiset sovellukset keskittyvät usein pikemminkin hätä- ja sosiaalisen tuen tarjoamiseen kuin pidemmän aikavälin osallisuuteen, inkluusioon ja yhdenvertaisuuteen. Romanisiirtolaisten osallisuuden tukemiseen suunnatut palvelut ja hankkeet ovat usein myös tilapäisiä tai rajoittuvat vain tietyille alueille ja kaupunkeihin.

VI. Johtopäätökset ja suositukset

Tavoitteena todellinen yhdenvertaisuus

Intersektionaalisuuden käsitteestä ja moniperusteisesta lähestymistavasta syrjintään on keskusteltu yli 30 vuoden ajan, mutta vasta suhteellisen hiljattain sitä koskeva tietoisuus on saanut muodon vaatimuksina ottaa intersektionaalinen näkökulma mukaan lainsäädäntöön, politiikkaohjelmiin ja syrjintää koskevaan oikeuskäytäntöön. Toistaiseksi edistys on ollut jokseenkin hidasta, ja käsite on päätyntä pääosin politiikkaohjelmiin ja lainsäädännön johdanto-osiin tai valmistelutyöhön.

EU-rahoitteisen Intersect Voices in Europe -projektin puitteissa tehdyssä vertailevassa juridisessa analyysissä todettiin, että yhdessä kolmesta syvatasolla analysoidusta maasta (Italia, Romania ja Suomi) tai muissa analyysiin lyhyesti sisällytetyistä EU-maista ei intersektionaalista syrjintää ole sisällytetty lainsäädäntöön. Vaikka joitakin yrityksiä sen sääntelyyn on tunnistettu, yksikään niistä ei ole toistaiseksi toteutunut.

Analyysissa ei myöskään tunnistettu yhtään oikeuden päätöstä mainituista kolmesta maasta, jossa eksplisiittisesti rangaistaisiin intersektionaalisesta syrjinnästä. Jopa sellaiset tuomiot, joissa olisi omaksuttu progressiivinen ja implisiittisesti intersektionaalinen lähestymistapa, olivat erittäin harvinaisia ja vaikeasti tunnistettavissa. Useimmissa tapauksissa, joissa uhri kuului useisiin yhteiskunnallisesti heikommassa asemassa oleviin ryhmiin ja tapaus oli voitu analysoida intersektionaalisesta näkökulmasta, tuomioistuimet joko analysoivat syrjinnän perusteita erikseen tai keskittyivät vain johonkin perusteeseen ja jättivät muut huomiotta tai käsitelivät vain implisiittisesti molempia.

On kuitenkin laajalti tunnustettua, että mikäli syrjintää käsitellään vain yhden perusteen näkökulmasta, ei pystytä ottamaan huomioon tai puuttumaan riittävästi erilaisiin syrjivän kohtelun ilmenemismuotoihin, joita ihmiset voivat kohdata jokapäiväisessä elämässään. Näin ollen vaikuttaa siltä, että on tehtävä enemmän, jotta moniperusteisuuden käsite pannaan täysimääräisesti täytäntöön sekä laissa että käytännössä – jotta saavutetaan todellinen yhdenvertaisuus kaikille.

Tämän analyysin perusteella muotoillut suositukset:

- 1) Tarvitaan laaja-alaista tietoisuuden lisäämistä, enemmän koulutusta ja vaikuttamistyötä, jotta intersektionaalisuus ymmärretään oikein ja jotta sitä voidaan soveltaa käytännössä.
- 2) Ammattilaisia, kuten juristeja, asianajajia, syyttäjiä ja tuomareita tulee kouluttaa, jotta tapaukset, joissa ilmenee intersektionaalisia näkökulmia, tunnistetaan paremmin, ja moniperusteisuus huomioidaan oikeudenkäynneissä, litigaatiossa ja tuomioissa ilmiön vakavuuden mukaisesti. Myös muut viranomaiset ja ammattilaiset tarvitsevat parempaa – sekä ammatillista että täydentävää – koulutusta romanien inklusiosta ja moniperusteisen syrjinnän tunnistamisesta osana ammatillista vastuutaan. Tähän lukeutuvat erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset, opetus- ja koulutusala sekä poliisi.
- 3) Syrjinnän vastaisen lainsäädännön uudistusta valmisteltaessa tulee syvällisesti arvioida sitä, millä tavalla intersektionaalisuus huomioidaan, ja pitääkö lakiin sisällyttää esimerkiksi erityinen moniperusteisuuden kattava säännös.
- 4) Lakiesitysten, budjettiasiakirjojen ja muiden hallinnollisten suunnitelmien vaikutustenarvioinnissa tulee käyttää intersektionaalisuuden huomioivaa analyysiä.
- 5) Syrjintää tarkastelevassa tutkimuksessa tulee käyttää intersektionaalisuuden huomioivaa analyysiä. Tarvitsemme huomattavasti lisää tutkimustietoa syrjinnän eri muodoista, joita samanaikaisesti useisiin marginalisoidussa asemassa oleviin ryhmiin kuuluviin ihmisiin kohdistuu ja jota he kokevat.
- 6) Syrjinnän vastainen juridinen kehys on hajanainen ja monimutkainen, minkä vuoksi tarvitaan lainsäädäntöuudistusta, joka huomioi erityisellä tavalla moniperusteisen syrjinnän uhrit.
- 7) Monet ihmiset kohtaavat moniperusteista syrjintää niin usein, että he ovat väsyneitä ja kyllästyneitä viemään tapauksia eteenpäin. Myös ilmoittamista koskevat käytännöt voivat olla vieraita tai ihmisten resurssit prosesseihin puutteellisia. Näin ollen tarvitaan huomattavasti lisää konkreettisia pyrkimyksiä heikoimmassa asemassa olevien ihmisten tavoittamiseen, jotta heidän kokemuksensa kuullaan ja niiden aikaansaamia rakenteita voidaan pyrkiä korjaamaan paremmin.

Lähdeaineistoa

(Mikäli aineisto saatavilla englanninkielisenä, mainittu siinä muodossa)

Kirjallisuus:

Bello, Barbara Giovanna; Enache, Anca; Ignăţoiu-Sora, Emanuela; Lempiö, Heidi: **Comparative analysis in Romania, Finland and Italy of discrimination legislation, policies and legal decisions on multiple discrimination** (2021)

Crenshaw, Kimberlé W.: **Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics. The University of Chicago Legal Forum** (1989)

Crenshaw, Kimberlé W.: **Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color. Stanford Law Review** (1991)

European Court of Human Rights: **Guide on Article 14 of the European Convention on Human Rights and on Article 1 of Protocol No. 12 to the Convention**; https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_14_Art_1_Protocol_12_ENG.pdf

FRA & Council of Europe: **Handbook on European non-discrimination law** (2018); https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_non_discr_iaw_ENG.pdf

Fredman, Sandra: **Intersectional discrimination in EU gender equality and non-discrimination law, Report for the European Commission** (2016)

Lepola, Outi: **Tensions all the time – multiple discrimination as experienced by people belonging to sexual and gender minorities**. Publication of the Ministry of Justice 51/2018. Helsinki, Grano Oy, (2018).

Makkonen, Timo: **Multiple, Compound and Intersectional Discrimination: Bringing the Experiences of the Most Marginalized to the Fore**, Abo Akademi University (2002)

Nieminen, Kati; Jauhola, Laura; Lepola, Outi; Rantala, Kati; Karinen, Risto; Luukkonen, Tuomas : **”Aidosti yhdenvertaiset Yhdenvertaisuuslain arviointi”**, Valtioneuvoston Selvitys- ja Tutkimustoiminta (2020)

Non-Discrimination Ombudsman’s Annual Report 2019; <https://syrjinta.fi/documents/25249352/54196129/The+Non-Discrimi+nation+Ombudsman’s+Annual+Report+2019.pdf/2dd5c818-4e39-d28f-0f2d-10b07f33aaf6/The+Non-Discrimination+Ombudsman’s+Annual+Report+2019.pdf?version=1.1&t=1609834185695>

Olsen, Laura; Heinämäki, Leena & Harkoma, Assi: **Vähemmistöjen sisäisten vähemmistöjen ihmisoikeudet ja moniperustainen syrjintä: saamelaiset vammaiset henkilöt ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt**. Lapin yliopisto, (2017).

Törmä, Sinikka; Huotari, Kari; Tuokkola, Kati & Pitkänen, Sari: **Diversity of elderly people. Survey on discrimination in social and health care services experienced by elderly people from minority groups**. Ministry of the Interior publication (14/2014)

Policy Brief 2/2019 Discrimination in Finland: **Multiple Discrimination and the need to identify it better**.

Ministry of Justice publications (2019): <https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/Policy+Brief+moniperusteinen+syrjint%C3%A4+EN/cb153ed3-ad4a-fd32-8bec-bd2c7580240f/Policy+Brief+moniperusteinen+syrjint%C3%A4+EN.pdf?t=1573481028000>

Report by the Center for Intersectional Justice (CIJ)
commissioned by the European Network Against Racism

(ENAR): Intersectional discrimination in Europe (2020); <https://www.enar-eu.org/IMG/pdf/intersectionality-report-final-3.pdf>

Suomen lainsäädäntö ja hallituksen politiikkaohjelmien dokumentit:

Finnish Government Action Plan for Gender Equality for 2020–2023; <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162844>
[Finnish Government Action Plan against Racism, Discrimination and Promoting Good Ethnic Relations 2020–2023; https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163737](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163737)

National Roma Policy of Finland 2018–2022; <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161878>

Act on Equality between Women and Men (609/1986), https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1986/en19860609_20160915.pdf

Non-discrimination Act (1325/2014); <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2004/en20040021.pdf>

The explanatory memorandum of the 2014 Non-Discrimination Act, (HE 19/2014); https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_19+2014.pdf
[Legislative proposal for the amendment of the Criminal Code \(HE 7/2021\); https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_7+2021.aspx](https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_7+2021.aspx)

EU-lainsäädäntö ja and politiikkaohjelmadokumentit:

European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions, A Union of Equality: **Gender Equality Strategy 2020–2025**, COM/2020/152 final, <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0152>

Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin, OJ L 180, 19.7.2000, p. 22–26

Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation, OJ L 303, 2.12.2000, p. 16–22

Proposal for a Council Directive on implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of religion or belief, disability, age or sexual orientation {SEC(2008) 2180} {SEC(2008) 2181}, /* COM/2008/0426 final - CNS 2008/0140 */

Euroopan neuvoston dokumentit:

Istanbul Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence and its explanatory memorandum; <https://www.istat.it/it/files/2017/11/ExplanatoryreporttoIstanbulConvention.pdf>

The Council of Europe Committee of Ministers' Recommendation to the Member States on Gender Equality Standards and Mechanisms (Recommendation CM/Rec(2007)17)

.....
**The Council of Europe Committee of Ministers’
Recommendation to the Member States on Sexual Orientation
or Gender Identity** (Recommendation CM/Rec(2010)5)
.....

.....
**The Council of Europe Committee of Ministers’
Recommendation to the Member States on Young People’s
Access to Rights** (Recommendation CM/Rec(2016)7)
.....

Oikeuskäytäntö:

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

.....

D.H. and Others v. the Czech Republic, [GC], (57325/00), 13
November 2007
.....

Chapman v. The United Kingdom, [GC], (27238/95), 18 January
2001
.....

Jansen v. Norway, (2822/16), 6 September 2018
.....

Hirtu and others v. France, (24720/13), 14 May 2020
.....

N.B. v. Slovakia, (29518/10), 12 June 2012
.....

V.C. v. Slovakia, (18968/07), 8 November 2011
.....

B.S. v. Spain, (47159/08), 24 July 2012
.....

Carvalho Pinto de Sousa Morais v. Portugal, (17484/15), 25 July
2017
.....

Euroopan unionin tuomioistuin

.....

**Case C-443/15, Dr David L. Parris v. Trinity College Dublin and
Others**, Judgment of 24 November 2016;
ECLI:EU:C:2016:897
.....

**Opinion of Advocate General Kokott, 30 June 2016 in the
Case C-443/15, Dr David L. Parris v. Trinity College Dublin and
Others**; ECLI:EU:C:2016:493
.....

Case C-157/15, Samira Achbita, Centrum voor gelijkheid
van kansen en voor racismebestrijding v.G4S Secure
Solutions NV, Judgment of Grand Chamber of 14 March 2017;
ECLI:EU:C:2017:203
.....

Case C-188/15, Asma Bougnaoui, Association de défense des
droits de l’homme (ADDH) v. Micropole SA, formerly Micropole
Univers SA, Judgment of Grand Chamber of 14 March 2017;
ECLI:EU:C:2017:204
.....

Suomen Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta

.....

Discrimination of four Roma women in a clothing shop, Case
ref. 2436/66/2006, 7 June 2007,

[https://www.yvtltk.fi/material/attachments/ytalkk/
sltkntapausselosteeet2007/QHUfbT1ap/38982_SLTK-
tapausselostee_7.6._2007.pdf](https://www.yvtltk.fi/material/attachments/ytalkk/sltkntapausselosteeet2007/QHUfbT1ap/38982_SLTK-tapausselostee_7.6._2007.pdf)
.....

Multiple discrimination in the assessment of creditworthiness;
Case ref. no. 216/2017, 21 March 2018, [https://www.yvtltk.fi/en/
index/opinionsanddecisions/decisions.html](https://www.yvtltk.fi/en/index/opinionsanddecisions/decisions.html)
.....

Rohkeasti ihmisarvon puolesta

Diakonissa-
laitos

Alppikatu 2, 00530 Helsinki · www.hdl.fi